

ביצה ו ערב ר"ה תשפ"ב

משה שווערד

1. רשימות מהר"הג צבי שכטר

מקורות לעיון במסכת ביצה -

(ו.) רש"י ד"ה מי אמר. מחלוקת אמוראים אי ב יו"ט של ר"ה הם קדושה אחת או ב קדושות. ולהלכה דקיד"ל דקדושה אחת ע"י רמב"ם וראב"ד פ"ח ה"ח מעירונין שנחלקו אי הו"ד קדושה אחת אף לקולא או דוקא לחומרא. רמב"ם וראב"ד סוף מס' ר"ה לענין שהיינו בקידוש ליל יו"ט שני של ר"ה, ור"ל דתלוי במחלוקת הנ"ל ונביאור שי' הראב"ד רב' יו"ט של ר"ה הם חדא קדושה לחומרא ולא לקולא, ע"י רמב"ן במלחמות לביצה (ג. גופי הר"י"ף) ובזמן שקדשו עפ"י הראיה אם באו עדים מן המנחה ולמעלה היו נוהגים אותו יום קדש ולמחר קדש - שניהם בתויה זדאי ובתורת קדושה אחת. ובזמן שבאו עדים קודם המנחה היו כל המקומות חוץ מבית הועד עושים ב ימים ר"ה מחמת ספק. וממילא בזה"ז, אף דאבו בקיאינו בקביעה דירחא, מכ"מ אבו תופסים מנהג אבותינו בידינו, ואנו עושים ב ימים ר"ה בתורת ב האופנים הנ"ל גם יחד, והיינו טעמיה דהראב"ד, דהו"ד ב הימים חדא קדושה רק לחומרא ולא לקולא. (משיעורי רבנו הגריד"ס.)

2. קובץ שעורים ביצה אות כה

כה) [דף ו ע"א] ומהא דקוברין מת ביו"ט ע"י נכרים, ואין ממתינין עד הלילה, לקיים מצות קבורה ע"י ישראל, מוכח, דהמצוה מתקיימת גם ע"י נכרים, ולא אמרינן בזה אין שליחות לנכרי, וכן בביעור חמץ, מוכח מרש"י ר"פ כל שעה, דהמצוה מתקיימת ע"י נכרי, וכן בשריפת בת כהן אפשר ע"י נכרי, והטעם לכל זה, משום דגוף המצוה, היא תוצאות המעשה, ולא המעשה עצמו, היינו דבהרוגי בי"ד דמצותן בשריפה או בסקילה, עיקר המצוה היא, ובערת הרע, אלא שהביעור יהיה ע"י שריפה או סקילה, וכן בחמץ, אפילו למ"ד בשריפה, המצוה שיתבער ע"י שריפה, וכן בקבורת מת, שיהא המת קבור, ותדע, שאם קברוהו ואח"כ גררוהו חיה או לסטים מקברו, ודאי חייבין לקברו שנית, ולא אמרינן כבר נתקיימה מצות קבורה, כמו בכיסוי הדם, דכיסוהו וחזר ונתגלה פטור מלכסות, משום דהתם, מעשה הכיסוי היא המצוה, וא"כ אין לקיימן ע"י עכו"ם, משא"כ בקבורת מת המצוה היא שיהא קבור.

3. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף ו עמוד א

אמר רבה מת ביום טוב ראשון מתעסקים בו עממין. פירוש עבדים נכרים שאינם עבדים מישראל דאילו כן חייב אדם בשביתתן כשביתת ישראל. וקא משמע לן דאף על גב דאמירה לנכרי שבות משום כבודו אין מלינים. ואסור גם כן להלינו דכל שאפשר לקוברו היום על ידי עממין אסור להשהותו עד למחר שיקבר על ידי ישראל שלא יהא כמכוין מלאכתו ליום טוב. ומיהו אם הוא אדם כשר ונכבד שיש לו בזיון ליקברם על ידי נכרי מותר להשהותו למחר דהוה ליה כמלינו לפי כבודו. ומטלטלין אותו בבית על ידי ככר ותינוק אם אינו מונח דרך כבוד. ואפילו בכל אדם לישתרי מיהא להוציאו ולהוליכו לבית הקברות דהא בשבת התירו להוציאו לכרמלית בעובדא דשכבא דהיה בדרוקרת משום בזיון דמת והכא נמי איכא בזיון אם נוליכנו על ידי עממין.

4. ערוד השולחן אורח חיים סימן תקכו סעיף ד

ואם תשאל דא"כ למה לא נקבר המת בשבת ויוה"כ ע"י א"י ויוציאו הא"י את המת לבית הקברות כיון דהתירו שבותים משום כבודו האמנם אינו כן דבשבת וביוה"כ לא יתעסקו בו כלל אפילו ע"י א"י ואפילו להוציאו על ידיהם ולהניחו בכרך העשוי מאתמול וטעמא דמילתא שאין זה כבוד למת שיתחלל שבת על ידו ובזיון הוא לו משא"כ ביום טוב דהרבה מלאכות התירה התורה ביום טוב א"כ אין לו בזיון אף גם בחפירת הקבר ובתפירת תכריכין ובעשיית הארון שאלו לא הותרו ביום טוב מ"מ כיון דבישול והבערה והוצאה הותרו לגמרי ביום טוב אין לו בזיון גם בשארי המלאכות דאין החילול ניכר כל כך אבל לא בשבת ובשבת לא הותרה רק טלטולו מחמה לצל ע"י ככר או תיבוק כמ"ש בסי' שי"א:

5. העמק שאלה על שאילתות דרב אחאי גאון סימן קט - אות ב

[א] והאידינא כו'. אפ"ה נקטינן תרי יומי במקום דלא מטין שלוחים דשלוחו מתם כו' כצ"ל וכן הוא לעיל וע' מש"כ שם אות ד' בס"ד באריכות. והעליתי דמועדי תשרי גם אבותינו שלא ידעו בקבועי דירחא לא עשו שני ימים אלא משום מנהג. דמן הדין סמכו על הכלל דלא מצינו אלול מעובר. ומש"ה סמכו על יוה"כ לעשות מיום ראשון דר"ה בלבד משא"כ בא"י לא סמכו ע"ז הכלל. ור"ה היה ספק גמור. וביוה"כ סמכו על השלוחים. ועפי"ז מיושב הא דאי' בביצה ד' ו' דיו"ט שני של ר"ה כחול לגבי מת ומשמע התם דמירי אפי' עד דלא הוי קיבועי דירחא מדאי' התם דסמכינן על הכלל דלא מצינו אלול מעובר כו'. וא"כ קשה הא דאי' בירו' ברכות פ"ג והובא בתו' ורא"ש שם מי שמתו מוטל לפניו כו' והתניא פטור מתקיעת שופר אית לך למימר בחול ולא ביו"ט בתמיה. ואמאי לא נימא דקאי ביום ב' של ר"ה דישראל מתעסקין בו. ולמש"כ ניהא דרק בחו"ל הוא כן שאינו אלא משום מנהג. אבל הברייתא סתמא נשנית בא"י. ושפיר מקשה דודאי אין בין יו"ט ראשון של ר"ה לשני ולא כלום:

6. שו"ע או"ח סימן תקכו

(ד) בי"ט שני יתעסקו בו ישראל אפי' ביום שני של ראש השנה, ואפילו לא אשתהי, אפי' לחתוך לו הדם מהמחובר ולעשות לו תכריכין וארון ולהצוב לו קבר ולחמם לו מים לטהרו ולגזוז לו שעריו; ואם אין באותה העיר מקום קברות לישראל, מוליכין אותו לעיר אחרת שיש בה שכונת קברות, אפילו חוץ לתחום, ומשכירין לו ספינה להוליכו ממקום למקום, די"ט שני לגבי מת, כחול שויה רבנן; ואפילו אפשר בעממין, יתעסקו בו ישראל; הגה - אבל באשכנז ובמדינות אלו אין נוהגין כן, אלא כל היכא דאפשר בעממין עושין הקבר והארון ותכריכין ע"י עממין, ושאר הדברים עושים ישראלים כמו בי"ט ראשון; אבל אם לא אפשר בעממין, מותר לעשות הכל ע"י ישראל (מרדכי הל' אבל ותה"ד סימן פ"ב...)

7. שערים מצויינים בהלכה

יו"ט שני לגבי מת כחול שויה רבנן. כתב הרא"ש במס' מו"ק (פ"א סי"ג) דזהו דוקא כשמקברים אותו בו ביום, אבל לחלל יו"ט לצורך קבורה למחר לאחר יו"ט אסור. ונפסק כן בשו"ע (או"ח סי' תקכו ס"ד). ואם המת אינו כאן, וצריך ליסע שם לקברו, ואין שם מי שיתעסק בו, שיטת הרשב"א בתשובה להתיר, ושיטת הריב"ש (סי' קטז) לאסור. ובשו"ע (שם ס"ח) פסק כהרשב"א. ועי' שם במג"א (סי' יז) שמחלק אימתי מותר ואימתי אסור.

8. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן עו

...וא"כ במדינתנו בזמן הזה שלכא כלל חשש סרחון מצד הקרחת המלאכותי שיש כאן אף בימים היותר חמים הא אין שום צורך להקולות, ואם היה מצוי זה בימי חז"ל ברור שלא היו מתירין לקבור ביום טוב

שני אף לא ע"י נכרים, אך שמ"מ יש לומר דכיון שעכ"פ תיקנו ההיתר נשאר זה אף שנסתלק הטעם, ולמה שכתבתי גם בזמננו יש לתקן דמאחר דלא בכל המדינות איכא זה דהרבה מדינות שאין להם קרח כזה ואיכא חשש סרחון וצריך לתקן שהיתר זה הוא הכרח לתקן גם במדינתנו שאיכא קרח וליכא חשש סרחון כדי שלא יהיה בזיון להמת שנתחלל יום טוב בשבילו במקומות ההם כטעם ר' אשי שבשביל זה עשאוהו ליו"ט שני כחול לענין מת לקוברו אף בלא אשתהי ואף למיגז ליה גלימא ואסא כדלעיל. וזה נראה בהטעם שהקלו הרבנים הגאונים שלא מיהו באלו שקוברין מת ביום טוב שני גם במדינתנו. ואף שעדיין היה לנו לחוש לשיטת ר"ת שאוסר אף כשאיכא חשש סרחון מטעם דאין להחשיב מדינותינו יותר בני תורה מבני בשכר, דאף שהר"י פליג בתוס' בביצה /דף ו' / על ר"ת הוא משום דאה"נ דנחשבו בני תורה ועדיפי אנן מבני בשכר כדהוכיחו מהא שאין אנו מחמירין בשאר חומרות דהחמירו בגמ' לאינן בני תורה עיין שם, מ"מ במדינה זו הרי ודאי רק מועטין נמצאים בני תורה ורובא דרובא אף בנוא יארק אינם בני תורה כלל ואין יודעין אף דברים מפורסמים שאולי גם הר"י ואף הר"ף והרמב"ם יודו שיש לאסור מלקבור ביום טוב שני, מ"מ לא חשו הרבנים דמדינתנו למחות, אולי סמכו דענין הקבורה אף בכאן הוא רק ביד החבורה שנקראו סאסייטיס שהעומדים בראש לעשות מעשה הקבורה ממש הם בני תורה בכמה חבורות וממילא לא יכלו למחות גם באלו החבורות שהעומדים בראש אינם בני תורה. אבל הוא רק לתרץ את הרבנים הגאונים שלא מיהו, אבל הרי חזינן שיצא מזה תקלות שעוברים על כמה איסורים בהודעת הלוייה בקריאה בטעלעפאן שהקרובים והמכירים יבואו ללוות את המת והרבה מהמלוים נוסעים במאשינעס מביתם עד מקום הלוייה ואחר כך לבית הקברות, וזה האסור כמפורש /בס"י תקכ"ו / בסעיף ו' המלוים את המת אסורים לרכוב על בהמה אפילו ביום טוב שני ואפילו האבלים והמג"א כתב דאפילו בספינה אסור וכ"ש במאשינעס שאסור אף להבנים והאחים, והוא להרבה מחסרון ידיעה שזה מוכיח שאינם מבני תורה שהוא טעם לאסור לגמרי כמו בבני בשכר לבד האיסור לפני עור, ולהרבה הוא מצד שאינם שומרי תורה בעוה"ר שנמצא שאלו שסדרו הלוייה גרמו לעבור ואיכא איסור לפני עור דאף למזידין איכא איסור לפני עור, וגם הוא בזיון היותר גדול להמת שחללו ממש יום טוב שני באיסור בשבילו.

לכן לענ"ד פשוט וברור שעל הנהלת עדת ישראל להודיע שאין מסדרין שום קבורה ביום טוב שני אף כשע"ז יהיו שלשה ימים לפעמים שלא יוכלו לקבור. והנני ידידם עוז באהבה, משה פיינשטיין.

9. שערים מצויינים בהלכה

והאידנא דאיכא חברי חיישינן. פרש"י
אומה רשעה שהיו בימי פרסיים
וכופין את ישראל לעשות מלאכתן, וביו"ט
היו נדחין מהן ע"י שאומרים להם יו"ט הוא
כו'. וכזה מצינו במס' מגילה (יג:) דהמן
הרשע שהיה בפרס אמר לאחשורוש דמפקי

לכולא שתא בשבת היום פסח היום, ופרש"י
ואנו אסורים במלאכה. ועי' מה שכתבנו
במס' שבת (מה. ד"ה מקמי).

10. תוספות מסכת ביצה דף ו עמוד א

והאידנא דאיכא חברי חיישינן - פרש"י שכופין לישראל לעשות מלאכה וכשהוא י"ט מניחין אותם ואם היו רואין שיקברו מתיהם יכופו אותם לעשות מלאכה והשתא בזמן הזה שאין חברי מותר ואין לומר שצריך מניין אחר להתירו דכיון דזה הטעם משום חששא ועברה החששא עבר הטעם וה"נ אמרינן גבי מים מגולין דאסורין שמא נחש שתה מהן ועכשיו שאין נחשים מצויין בינינו אנו שותין מהן אפילו לכתחילה אף על פי שהוא דבר שבמנין ומ"מ ר"ת היה אוסר ומעשה היה ...

11. שפת אמת מסכת ביצה דף ו עמוד א

בד"ה והאידנא כו' וה"נ אמרינן גבי מים מגולין כו' י"ל דלא דמי לגילוי דהתם לא הוי כלל תקנה וגזירה רק דממילא נאסר מספק סכנה ומשו"ה כיון דעבר הסכנה מותר משא"כ הכא דהוי תקנה וגזירה דלמא יכבידו עלינו לעשות מלאכה ביו"ט שני ואין זה טעם ברור רק תקנה הי' בדבר שפיר י"ל דצריך היתר [ועי' בפר"ח ביו"ד (ס' קט"ז) שהשיג ג"כ ע"ד התוס' מטעם אחר אך במג"א (ס' תרכ"ח) וכן (בס"י תר"צ) משמע כדברי התוס' ע"ש]:

12. הרא"ש על ביצה פרק ראשון - סימן ה

ובזמן הזה אין לאסור מטעם זה כיון דליכא חברי האידינא כמו שאין נוהרין מגילוי לפי שאין נחשים מצויין. וכי האי גוונא לא הוה דבר שבמנין ורב אלפס נמי לא כתבו בהלכותיו אבל רבינו תם ז"ל היה מחמיר בדבר וגם ר"ח פסק כרבינא.

13. שערם מצויינים בהלכה

והאידינא דאיכא חברי חיישינן. כתבו התוס' דמעשה היה במלאו"ן שמת אדם ביו"ט ב' ורצו להתעסק בו לקברו, וגער בהן ר"ת ושלח להם, בני בשכר אינן בני תורה ואתם בני תורה כדאיתא במס' שבת (קלט:) שלא לקבור מת ביו"ט ב' משום דלאו בני תורה נינהו ואתי לזלוזלי

ביה. וכעין זה איתא בטור (או"ח סי' שיח) כמבשל בשבת בשוגג דר"מ סובר דמותר לאכלו בו ביום ור' יהודה אומר דאסור לאכלו עד מוצאי שבת, ודרשרב בביהכ"נ כר' יהודה דאסור בו ביום, משום דשכיח בביהכ"נ עמי הארצים וכדי שלא יבואו לזלזל באיסורי שבת, ובביהמ"ד דתלמידיו למדו שם פסק להן כר"מ דמותר לאכול, וכתב הטור דהגאונים פסקו כר' יהודה, ופי' הב"י והב"ח משום עמי הארצים בזמנינו, וכ"כ בשו"ע וכל הפוסקים. ועי' מה שהארכנו במס' חולין (טו. ד"ה דריש) לתמוה על דברי הביאור הגר"א.

14. שו"ת שאילת יעבץ חלק ב סימן קמה

... וגם ע"י מיעוץ ומשמוש ההגון בנחת לא אכפת לן ושקילנא מניה שופרי שופרי בלבד שנעש' ע"י שוחט ובודק ירא שמים המקיל לא הפסיד. כמנהג בני מדינת אשכנז בבהמת ישראל בכל מקום. **כבר פשט ההיתר אפי' שלא בשעת הדחק והנח להם לישראל בני תורה (לאפוקי בני בשכר)** אם אינם נביאים בני נביאים הם ביחוד אחר שהגדת לנו שאין אותן סרכות מצויות אלא בשומן להלב. וכבר נקבע' הלכה בש"ע בשני מקומות להתיר בלי שום בדיקה. ופשוט שלדעת זו המוסכמת אין חוששין לה כלל...

15. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - אורח חיים סימן ל

... דרך כלל כשהוא מוערך מערב שבת יש בו לדון לאיסור ולהיתר אבל עכ"פ מפני מראית עין יש לאסרו כי מי יודע אם ערכו מאתמול **ובפרט בדור יתום הזה שנפישו אינן בני תורה יותר מבני בשכר**. והגלע"ד כתבת.

16. חידושי הריטב"א מסכת ביצה דף ו עמוד א

[מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחבירו ומתנה]. ודוקא ביום ראשון צריך להתנות אבל לא למחר, דדוקא בכלכלה של פירות אמרו (לעיל ג' א') דצריך להתנות בין ביום ראשון ובין ביום שני, משום דהתם אם היום קודש הפרשה שהפריש היום אינה כלום, אבל הכא אם היום קודש ומחר חול מאליו יכול לבשל, וכן פירש רש"י לקמן בפרק יום טוב שחל (י"ז א') ושם כתבתיה בארוכה. ואמרו בתוספות דאינו מברך על עירוב של תנאי דשמא הוא ברכה לבטלה.

וכתב הרמב"ם כי בזמן דידעינן בקיבועא דירחא אין מערבין ערובי תבשילין אפילו בתנאי ואפילו בשני ימים טובים של גליות.

17. שערים מצויינים בהלכה

חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציב מר. יש לדקדק, מאי קשיא ליה דהוא עציב הא היה ראש השנה, והיה מתיירא מיום הדין, אבל אינו כן, דאין לו להיות עצוב דכתיב (נחמיה ח-ט) "אל תתאבלו כי קדוש היום לאדוננו ואל תעצבו", והיה זה בראש השנה. ואע"ג דאיתא במס' ר"ה (כו:): כמה דכיף איניש דעתיה טפי מעלי, מ"מ אינו בגדר עצבות, אלא בבחי' מרת נפש ושבירת לב וכדכתיב (שמואל א, א) "ותקח חנה... והיא מרת נפש", וזה היה בר"ה כדאיתא שם. ומדה זו טובה בר"ה, עי' בסה"ק עבודת ישראל מקאזניץ. וע"ע מה שהארכנו במס' תענית (ל: ד"ה בשלמא) ובמס' מו"ק (כד: ד"ה אדבריה) בענין חיוב שמחה בר"ה.

18. פני יהושע מסכת ביצה דף ו עמוד א

איתמר אפרוח שנולד ביום טוב וכו' שמואל ואיתימא רבי יוחנן אומר מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה. פירש"י הואיל ומתיר וכו' להיות נשחט בלידתו מה שלא היה לפני לידתו אף מוקצה התיר וכו' דמיגו דאיתקן להא עכ"ל מלתא דאקשאי בה כמה עידינן דמה נתינת טעם הוא זה אדרבה עיקר ענין מוקצה הוא כיון שלא היה ראוי מאתמול זה גורם האיסור ומה מגו הוא זה. ולולי לשון רש"י ז"ל היה נראה לי משום דבלא"ה קשה קושיית תוספות דלמה להו לשמואל ורבי יוחנן האי טעמא תיפוק ליה דלית להו מוקצה אלא דבאמת נראה לי דלא קשיא מידי דמצינן למימר דאע"ג דשמואל ור"י לית להו מוקצה אפ"ה אסרי בנולד ואין לך נולד גדול מזה ואף שלקמן כתבו התוספות דלא שייך נולד כבעלי חיים דבר תימה הוא לפרש כפשוטו וכבר פירש המהרש"א ז"ל דבריהם דלקמן בענין אחר, דבלא"ה לא שייך נולד בעגל דבמעו אמו נמי אוכל הוא משא"כ הכא באפרוח אין לך נולד גדול מזה דבמעו אמו לא חזי למידי, ואפשר דלזה בעצמו כיוונו שמואל ור' יוחנן לומר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה פירש דלא מיקרי נולד אלא בדבר שמאיתמול לא הוי עלה שם אוכל ועכשיו נולד שם אוכל משא"כ כאן דאף לאחר שנולד לא הוי עליו שם אוכל כלל אלא לאחר שחיטה ושחיטה היא דמתרת לאפרוח ולא לידה וא"כ לא מיקרי נולד דמה שלא היה נותר קודם זה בשחיטה לא מיקרי נולד דאריה הוא דרביע עלה. דוגמא לדבר אפרוח שנפתחו עיניו ביום טוב למאן דאסרו או בהמה שלא כלו חדשיה עד יום טוב וכי נאמר דאוסר משום נולד וה"נ דכוותיה, ועוד אפשר דאפרוח נמי לולי איסור שחיטה היה ראוי לאכילה עודנו בקליפתו כמו אחר כן כדאמרינן בעגל במעו אמו וכיון שאיסור שחיטה גרם לו לא מיקרי נולד כמו בכל הבהמות הנשחטין ביום טוב, ואל תשיבני מבכור שנולד בו מום ביום טוב [לקמן כ"ו ע"א] דהתם באמת לאו משום נולד אתינן עלה אלא משום מוקצה מאן דאוסר ואדרבה משם ראייה לדברי דמאן דלית ליה מוקצה משמע דשרי ולא מיתסר משום נולד, כן נראה לי ברור לולי שרש"י ותוספות לא נחתו לזה:

19. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ביצה דף ו עמוד א

הואיל ומתיר עצמו בשחיטה. כדמצינו כמה פעמים בש"ס הואיל ואישתרי אישתרי וכו"ה ביבמות ז': במצורע שהוא מחוסר כיפורים דמותר לו להכניס אצבעותיו לעזרה בשביל שיתנו עליו הדם אף דקיי"ל ביאה במקצת שמיה ביאה, ואם המצורע נטמא מטומאה אחרת וטבל ועכשיו הרי אסור לו ליכנס משום טבול יום דמ"מ

אמרינן הואיל והותר איסור מחוסר כיפורים הותר איסור טבול יום. וה"ג קודם שיצא האפרוח מקליפתו לא חל שום היתר, ועתה כשנולד חל היתר בו ע"י שחיטה, וממילא חל בו ג"כ היתר לגבי מוקצה.

20. רא"ש מסכת ביצה פרק א סימן ז

ועגל שנולד ביו"ט מותר הוא הואיל ומוכן הוא אגב בהמה. ובבהמה העומדת לאכילה דאי בבהמה העומדת לגדל וולדות אסור למאן דאית ליה מוקצה. ולא שייך הכא טעמא דהכנה דדוקא לידת ביצה חשיב הכנה משום דע"י לידה הוכנה לגדל אפרוח. דאילו נמצאת במעי אמה אינה מגדלת אפרוח וגם טובה יותר לאכול. אבל ולד הוא טוב לאכילה וראוי לכל דבר אם נשחטה אמו ונמצא במעי אמו כמו אחר הלידה. והא דמותר לאכול ביום הלידה היינו היכא דקים ליה דכלו לו חדשיו אבל אי לא קים ליה דכלו לו חדשיו אסור עד ליל שמיני כדאיתא בפרק ר' אליעזר דמילה (דף קלו א) וגם צריך שיפריס על גב קרקע שיצא מספק ריסוק איברים כדאיתא בפרק אלו טריפות (דף נא ב):

21. שערים מצויינים בהלכה

דף ו: עגל שנולד ביו"ט מותר. ובמס' שבת (קלו.) קתני הכי עגל שנולד ביו"ט שוחטין אותו ביו"ט, ומוקי לה שכלו חדשיו, משום דקי"ל כרשב"ג דבהמה כל שלא שהה שמונת ימים יש איסור נפל עליה. וכתבו התוס' שם (קלה:): דאינו צריך שמונה ימים שלימים, דביום שמונה דינו כלאחר שמונה. וכ"כ הרא"ש כאן. ונפסק כן בשו"ע (יו"ד סי' טו). ועי' בפת"ש (שם).

דבריו במג"א (סי' תצח סק"ח). ובדגול מרבבה (שם) כתב דדברי מהרש"ל תמוהים, דכוונת התוס' הוא דבעגל לא שייך איסור נולד כמו ביצה, דהיא אסורה משום שזבו או משום פירות הנושרין כדלעיל, ובעומד לאכילה, אבל בעומד לגדל אדרבה כמו שמוקצה בבעלי חיים חמיר טפי ה"ה נולד, והאריך כאן בצל"ח. והרא"ש מחלק דביצה ע"י שנולדה חשיב הכנה משום דאילו נמצאת במעי אמה אינה מגדלת אפרוחים, וגם אינה טובה כמו שנולדה, אבל העגל ראוי לכל דבר גם אם נשחטה אמו ונמצאת שם, ועי' במס' תמורה (לא.) ולד בהמה

22. תוספות מסכת ביצה דף ו עמוד ב

השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לבהמה דתנן מחתכין וכו' ר' יהודה כו' לפי שאינו מוכן - ותימה היכי הוי מוכן לאדם אדרבה לא הוי מוכן לאדם דבין השמשות לא מצי שחית לה דשמא הוא שבת והיכא מוכן מהכא דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים [1] על כן נראה להר"י דגרס אם לא היתה נבלה מעיו"ט ולא נראה ...

23. תוספות מסכת ביצה דף ו עמוד ב

מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם דדעתיה דאיניש אכל מידי דחזי ליה - וקשה דא"כ אפרוח נמי יהא מותר שמוכן לכלבים וי"ל דבעינן מוכן ועומד וזה אינו עומד לכלבים.

24. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ביצה דף ו עמוד ב

תוד"ה מוכן לכלבים כו'. וי"ל דבעינן מוכן ועומד וזה אינו עומד לכלבים עכ"ל. וא"ת דא"כ לעיל דאמרינן דעגל הנולד מהטריפה מותר הואיל ומוכן אגב אמו לכלבים, דהיינו שהולד הוא מוכן לאדם מאחר שלא הקצה דעתו ממנה דהא חזי לכלבים. וקשה דהכא קאמר דבעינן שיהא מוכן וגם עומד לכלבים. וא"כ הכא לגבי העגל הרי אינו עומד לכלבים מאחר שהוא כשר ולמה ישליכנו לכלבים כשיוכלו לאכול בני אדם, וא"כ מוכן הוא ולא עומד, ואמאי שרי.

וצ"ל דמאחר דהאם טריפה (וחלושה) א"כ האדם מתייאש הימנה דמי יימר שתוכל האם להולידה לבריאות ויתכן מאד שתמות עוד קודם הלידה, ולכן אין דעתו על העגל והריהי עומדת בכלל אמו, להאכילה לכלבים.

25. רשימות מהר"ג צבי שכטר

(ז. ל) למאי נפק"מ למיתבא לי' ביבי ביבי. עי' קידושין (מב:)
דכל דבר שבמדה ושכמבין ושכמשקל יש לו דין טעות ולא דין
אונאה. ודוקא טעות בקציצת דמי המקח או יטות ובמצאו רעות
(עי' משנה ב"ב פג:) יש לו דין אונאה. ועי' רמב"ם וראב"ד
פט"ו ה"ב ממכירה בדין טעונו נמדה, אי משלים או חוזר בו,
רמגמ' שלפניו צ"ע לשי' הראב"ד. ועי' ר"ן לקידושין שמה,

26. שערם מצויינים בהלכה

כתב בתשו' תרומת הדשן (סי' שכב) במי
שמכר לחבירו בשר בחזקת שהוא מן איל
מסורס ונמצא שאינו מסורס שהוא אינו טוב
כמו המסורס, דזה ריחו נודף, המקח קיים
ומחזיר לו אונאתו, אא"כ ידוע שהלוקח
איסטניס שאינו אוכל כלל בשר איל שאינו
מסורס, ומסתייע מגמרא דכאן, דדוקא משום
דאמר דביעי דפחיא, והיינו שרוצה לגדל
אפרוחים, ואין אלו שוין לו כלום, אבל אם
היה רוצה לצורך אכילה אע"ג שאינם טובים
כמו דפחיא מחזיר לו רק מה דביני וביני.
והובא דבריו ברמ"א (ח"מ סי' רלג).
ובבאה"ג (שם) ציין דהב"ח תולק על זה.
ובחי' חתם סופר הביא ראיה להתרה"ד,
דהנודון דומה שפיר להא דביעי דפחיא, דהרי
גם איל שאינו מסורס לגבוה סליק, וכהנים
אוכלין אותו למשחה דרך גדולה, וגם
כשישראל על אדמתם, ואין עכו"ם ביניהם
לא היה מי שיסרס בהמתם, ואפ"ה היה
עולה על שלחן הכהנים, וליכא אלא קפידא
למי שקפד על זה.

ויש ללמוד מדברי התרומת הדשן שכתב
דאם ידוע שהלוקח איסטניס שאינו אוכל
כלל בשר איל שאינו מסורס דהוא מקח
טעות, דבדבר שיש בו פלוגתא אי כשר או
אסור, ויש נוהגין כהמתירין ויש נוהגין
כהאוסרין, דאסור למכור למי שידוע שהוא
זהיר ומתנהג בפרישות. ועי' מה שכתבנו
במס' סוכה (י: ד"ה אגנינהו). וכבר הבאנו
בשמ"ב (ח"א סי' סב, וח"ג סי' קלו סק"ט)
שיטת השער המלך (אישות פ"ט הי"ו) דיש
בזה גם איסור לפני עור. ובתשו' מבי"ט

(ח"א סי' כא) כתב דאין בזה לפני עור.
ובמס' שבת (עט:) בסוגיא דקלף לצורך
תפילין, מבואר מדברי הגמרא ורש"י דאיכא
אונאה בזה, וכיון שיש אונאה ומחזיר לו
מעותיו, מסתבר שיש איסור לפני עור בחשש
איסור.